

Een belangrijk en interessant vak?

Carla van Boxtel en Kees Weltevrede

Vanuit verschillende hoeken wordt steeds weer benadrukt hoe belangrijk het vak geschiedenis is. Meestal komen deze geluiden van geschiedenisdocenten en - in mindere mate - van de vakhistorici.

Ook in dit blad verschijnen regelmatig brieven van het VGN-bestuur, gericht aan het ministerie en bedoeld om het belang van het vak nogmaals te onderstrepen.

Maar hoe denkt men buiten het vakgebied over het belang van het vak? De onderwijsadviescommissie van de VGN hield een enquête.

Kees Weltevrede is lid van de Onderwijs Advies Commissie van de VGN.

Cartoon uit het themanummer 'Verleden heeft toekomst' van de Vrienden van het Gymnasium, december 1995. Ook van toepassing op een meer recent verleden.

Hoewel het absolute aantal uren voor het vak geschiedenis is afgenomen, lijkt het vak met steeds meer pretenties te worden gegeven. Zo zijn er in de basisvorming weinig vakken waarbij de doelstellingen zo ambitieus geformuleerd zijn als hier. Men leest dat het vak als doel heeft "... jongeren toe te rusten met historische en politiek-bestuurlijke kennis, inzichten en vaardigheden, waarmee zij nu en later in hun rol als lid van diverse leefverbanden, als consument en producent en als staats- en wereldburger kunnen participeren in historisch gegroeide maatschappelijke verbanden".

Wat betreft de genoemde kennis moet er aandacht zijn voor politieke, cultureel-mentale, sociaal-economische, lokale, nationale, westerse en niet-westerse aspecten van het verleden. En naast historische vaardigheden moeten ook meer algemene vaardigheden geoefend worden. Maar hoe belangrijk vindt de buitenwereld dit nu allemaal?

Bedrijfsleven, overheid en tertiaire opleidingen

Meer dan 90% van de 37 respondenten uit het bedrijfsleven en de sektor overheid was het eens met de volgende stellingen:

- alle burgers in Nederland moeten beschikken over een algemene historische basiskennis;
- een maatschappij zonder historische besef kan aan identiteitsverlies gaan lijden en openstaan voor vooroordelen;
- geschiedenisonderwijs is onmisbaar voor hoger opgeleiden opdat hedendaagse en toekomstige 'topics' beter begrepen worden;
- het schoolvak geschiedenis en staatsinrichting heeft een algemeen vormende waarde waarin een deel van de geestelijke horizon, het historische besef en het staatsburgerschap van toekomstige generaties wordt gevormd.

Minder overtuigd is men van de opvatting dat in zakelijke en politieke contacten op alle niveau's kennis van de historische achtergrond onmisbaar is en dat geschiedenisonderwijs net zo belangrijk is als onderwijs in vakken als Nederlands, Engels en wiskunde en dus in het voortgezet onderwijs een verplicht vak moet zijn (hoewel 62% het met deze opvatting eens is!).

De resultaten van de enquête moeten echter enigszins gerelativeerd worden. Respondenten merkten zelf al op dat veel vragen nogal suggestief gesteld waren. Er werd ook terecht opgemerkt dat een bijdrage van het geschiedenisonderwijs aan verdraagzaamheid mogelijk is maar geen automatisme be-

treft. Een en ander zal ook afhankelijk zijn van de kwaliteit van de docent en het onderwijspakket.

Bij een dergelijke enquête, waarbij de omvang al niet zo groot is, moet bovendien niet vergeten worden dat een eenzijdig positief beeld kan ontstaan doordat een selecte groep de enquête invult. Wellicht zijn dat vooral degenen die positief staan tegenover het vak.

Dit geldt ook voor de enquête die gehouden is onder *tertiaire opleidingen*. De enquête werd door 29 opleidingen ingevuld (respons van 36%). De enquêtes waren onder andere afkomstig van lerarenopleidingen (10), rechten (3), medische opleidingen (3), letteren (2) en agrarische opleidingen (2). Meer dan 80% van de respondenten vindt algemene historische basiskennis noodzakelijk voor de opleiding. De opleidingen vinden ook historische onderwerpen en vaardigheden van belang.

Het meeste belang wordt gehecht aan cultuurgeschiedenis en staatsinrichting, gevolgd door sociale en economische geschiedenis, terwijl ook geschiedenis van godsdienst en filosofie gewaardeerd worden. Krijgsgeschiedenis en vrouwengeschiedenis scoren wat minder.

Wat vinden leerlingen?

Ook al wordt het vak geschiedenis en staatsinrichting buiten het vakgebied als een waardevol vak beschouwd, dan nog zegt dat niet zoveel over de werkelijke positie van het vak in het onderwijs. Zo werd het vak twintig jaar geleden door veel meer leerlingen gekozen als eindexamenvak. In 1975 koos ongeveer 50% van de eindexamenkandidaten in het algemeen voortgezet onderwijs geschiedenis in het pakket, terwijl dat in 1990 nog maar een derde was.¹

In de jaren negentig is de belangstelling weer wat gestegen. Leerlingen hebben uiteenlopende motieven om een vak wel of niet te kiezen, maar interesse zal daarbij een niet onbelangrijke rol spelen. Interessant is dan ook wat leerlingen zelf van het vak geschiedenis en staatsinrichting vinden.

Een deel van de enquête van de OAC was gericht op leerlingen uit de bovenbouw van het algemeen voortgezet onderwijs (Havo/Vwo). Een dergelijk onderzoek is ook in 1972 uitgevoerd door Brouwer e.a.² Het is jammer dat dit onderzoek wat anders van opzet was, zodat vergelijken moeilijk is. Uit het onderzoek in 1972 bleek dat 14- en 15-jarige leerlingen vooral belangstelling

hadden voor de actualiteit en de prehistorie en dat er bij alle leeftijdsgroepen weinig interesse was voor de middeleeuwen en voor godsdienstige onderwerpen. Ook de zestienjarige leerlingen waren het meest geïnteresseerd in actuele onderwerpen als de Berlijnse muur, ontwikkelings-problematiek, niet-westerse geschiedenis, de VS en de 'stromingen'. Leerlingen noemen als belangrijkste bronnen van hun historische belangstelling: school, boeken, kranten en tijdschriften en televisie. Boeken bleken vooral een bron van informatie te zijn wat betreft spectaculaire feiten en gebeurtenissen en kunst en cultuur.

• *Waarom wordt geschiedenis wel of niet gekozen?*

De OAC ondervroeg 250 leerlingen uit de vierde, vijfde en zesde klas, waarvan een deel geschiedenis in het pakket heeft (77) en een deel niet. Waarom kiezen leerlingen voor geschiedenis?

Ongeveer de helft van de jongens en meer dan de helft van de meisjes die het vak gekozen hebben, geven aan dat het goed is voor hun algemene ontwikkeling en dat het vak je een beter begrip geeft van de tegenwoordige maatschappij en actualiteiten. Op de plaats waar leerlingen redenen mogen noemen die niet in de alternatieven worden genoemd, schrijven 25 leerlingen op dat ze het vak leuk en interessant vinden. Toch zijn er ook 27 leerlingen die aangeven dat ze het als een vluchtvak hebben gekozen.

De meerderheid van de leerlingen die geen geschiedenis hebben gekozen noemen als reden dat het vak niet in hun pakket paste en/of dat ze het vak niet interessant vinden. Slechts 11 leerlingen vinden het vak te moeilijk.

• *Waar komt de interesse voor het vak vandaan?*

De interesse voor geschiedenis wordt vooral gewekt door documentaires op TV, boeken met historische verhalen en historische films. Bezoeken aan musea en ouders scoren laag en ook docenten blijken nauwelijks een stimulans te zijn. Vooral dit laatste geeft toch te denken!

• *Hoe zit het met de motivatie?*

Slechts 14% van de leerlingen zegt dat hun motivatie niet afhangt van de docent. Voor de andere is dat wel of in behoorlijke mate het geval. Eén leerling merkt op dat het niet zozeer om de docent gaat, maar de manier waarop deze lesgeeft. Meerdere leerlingen spreken hun waardering uit voor een docent die enthousiast lesgeeft.

- In welke onderwerpen zijn de leerlingen geïnteresseerd?

Er blijken duidelijk verschillen te bestaan tussen jongens en meisjes. Jongens zijn vooral geïnteresseerd in krijgsgeschiedenis (oorlogen), geschiedenis van de nieuwste tijd, techniek en uitvindingen, geschiedenis van de nieuwe tijd en ook in de geschiedenis van de middeleeuwen. Meisjes zijn vooral geïnteresseerd in de geschiedenis van de gewone mens, cultuur- en kunstgeschiedenis, geschiedenis van de nieuwste tijd en krijgsgeschiedenis. Bij jongens scoren godsdienst en filosofie het laagst en bij meisjes techniek en uitvindingen.

Net als in 1972 is de interesse in godsdienstige onderwerpen relatief laag, maar in tegenstelling tot 1972 zijn de leerlingen duidelijk meer geïnteresseerd in de middeleeuwen.

Leerlingen van nu vinden dat de actualiteiten in de les besproken moeten worden. Dat draagt volgens hen bij aan de algemene ontwikkeling en het geeft aanleiding tot interessante discussies. Bijna de helft van de leerlingen geeft daarbij wel aan dat het onderwerp in de les moet passen. Als motivatie wordt gegeven dat het anders meer bij maatschappijleer thuishoort.

De meeste leerlingen vinden staatsinrichting nuttig (87%). Het aantal leerlingen dat staatsinrichting interessant vindt is bovendien groter (22%) dan het aantal leerlingen dat dit onderdeel saai vindt (13%). Slechts 23% van de ondervraagde leerlingen krijgt staatsinrichting uit een apart boek.

- Naar welke lesvormen gaat de voorkeur uit?

De lesvormen die de leerlingen het meest aanspreken zijn het luisteren naar de vertellende docent en het bekijken van dia's/films. Lesvormen die minder de voorkeur hebben zijn het zelf maken van vragen en opdrachten en het maken van een werkstuk of scriptie. Het lijkt er dus op dat de leerlingen van de bovenbouw zelf niet zitten te wachten op de hervormingen in de Tweede Fase, waar in het kader van de 'studiehuis-gedachte' vooral deze laatste lesvormen bevorderd worden.

Onduidelijk is waar de afkeer van het zelf maken van opdrachten vandaan komt. Is het luiheid, zijn het de weinig uitdagende en motiverende opdrachten of zijn geschiedenisdocenten daadwerkelijk zulke goede vertellers?

Binnen het onderwijs wordt op het moment de gedachte gepropageerd dat het actief werken aan opdrachten meer aanzet tot de ge-

De grote onderwijsvernieuwing van 1795: het klassikaal onderwijs.

wenste leerprocessen dan het 'passief' luisteren naar de docent. Toch zullen er zeker geschiedenisdocenten zijn die van mening zijn dat een goede uiteenzetting door de docent voor het bereiken van bepaalde leerresultaten wel een adequate lesvorm is en dat de leerling daarbij niet 'passief' hoeft te zijn maar actief kan luisteren en meedenken.

- Welke eisen stellen leerlingen aan hun geschiedenisboek?

In volgorde van belangrijkheid: het boek moet een prettig taalgebruik hebben, het moet veel informatie geven en duidelijke begrippen gebruiken, het moet goed geïllustreerd zijn, het moet aansluiten bij de actualiteit, het moet kort, zakelijk en feitelijk zijn en het moet goedkoop zijn. Verder worden genoemd dat het boek niet teveel feitjes en jaartallen moet bevatten, dat het niet saai moet zijn en dat er een samenvatting van de tekst aanwezig is.

Enkele conclusies

Onder het bedrijfsleven, de tertiaire opleidingen en ook de leerlingen is een redelijk draagvlak voor het vak geschiedenis. Dit kan een welkome ondersteuning zijn bij de profilering van het vak in de Tweede Fase. Leerlingen beschouwen ook staatsinrichting als een noodzakelijk en nuttig onderdeel van het vak geschiedenis. Bij de verdere invulling en vormgeving van het vak geschiedenis en staatsinrichting kunnen de meningen van de leerlingen zeker informatief zijn.

De media blijken een belangrijke bron van historische interesse te zijn. Wanneer multi-

mediale technieken binnen handbereik komen voor de scholen zou dat de belangstelling voor het vak een nieuwe impuls kunnen geven. Wel zou dat betekenen dat een nog sterker beroep op de docenten wordt gedaan om bij deze overvloed aan informatie enige diepgang en bij de leerlingen enig overzicht en inzicht te bereiken.

Inhoudelijk lijken de examen- en schoolonderzoekvelden, opgesteld door de WIEG, redelijk goed aan te sluiten bij de voorkeur van de leerlingen. Toch blijkt uit de enquête dat leerlingen nog niet gewend zijn aan het zelfstandig werken; ze laten liever het initiatief en het lesgeven over aan de leraar. Hij of zij bepaalt vervolgens ook nog eens voor een groot deel de motivatie van de leerlingen. Voor leerlingen en voor leraren zal het nog een hele opgave zijn om binnen dit vak inhoud te geven aan de 'studiehuis'-gedachte.

Noten

1. M. J. Roessing, J.W.M. Dorenbos, 'Eindexamenvakken in het algemeen voortgezet onderwijs', *Kwartalschrift Onderwijsstatistiek 1995-II*.
2. J. Brouwer e.a., 'Een onderzoek naar de historische belangstelling bij leerlingen van het VWO, het HAVO en het MAVO en van Pedagogische Academies', *Kleio 1973*, 313-355.

